

VASKELAITĖ, R. 2003: Lietuvių kalbos daiktavardiniai junginiai sintaksinių ryšių požiūriu. *Acta Linguistica Lithuanica* 48, 143–158.

Vytautas Ambrasas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Lietuva

Gauta 2005 04 22

LIETUVIŲ KALBOS TARMIŲ CHRESTOMATIJA

SUDARĘ RIMA BACEVIČIŪTĖ, AUDRA IVANAUSKIENĖ, ASTA LESKAUSKAITĖ,
EDMUNDAS TRUMPA

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2004, 328 [16] p., ISBN 9986-668-56-5

Didžiujų mūsų kalbininkų Juozo Balčikonio, Zigmo Zinkevičiaus, Adelės Laigonaitės ir kitų ilgai buvome mokomi apie liaudies (gyvosios kalbos, tarmių) didžią reikšmę tautos gyvenimo kultūrai, mokslui, kiekvieną knygą apie tarmes sutikdavome džiaugsmingai. Taip džiaugiamės ir naujaja *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Ją rengė jaunesnioji kalbininkų tarmėtyrininkų karta, dažnai naujais metodais tyrinėjusi ir tirianti mūsų šnektales (moksline redaktorė doc. dr. Laima Grumadienė).

Viskas teikiama iš magnetofono įrašų (todėl visai nutylima 1970 metų tolygi chrestomatija), nevengiama teikti tekštų su tarmių sistemos pažeidimais (prof. Juozas Balčikonis seniai mokė, kad dabar tarmėse jau galima rasti visko, nes raštų, mokyklos daug kas sugadinta). Jau kaip ir nebesant kaimo bendruomenių, visi dabar mokosi iš radio, televizijos, įvairiausiose mokyklose, tai paškesiuose su tarmių žmonėmis girdi taikymąsi prie „taisyklings“ kalbos – (per 15–20 min. negalima ir ko užrašyti, nes tai tik minutinė šneka, „mokytumo“ rodymas, o ne Paveldėta šneka. Šioje chrestomatijoje tokį dalykų esama, „Ivade“ apie tai įspėjama – visi juk žinome dabartinę padėtį, suvokiame, kad ir anksciau to būdavo įrašuose ir įvairiuose straipsniuose. Tai gali suklaudinti kitus kalbininkus, randančius šalia paveldėtų dalykų ir labai naujų.

Pateikiama visa vartojama transkripcija, nors yra daug ir neišspręstų klausimų (ypač priebalsių grupės minkštumo žymėjimo *aykščau*, *kel'ti* ir pan., redukuotų balsių nuo Chylinskio laikų *vaikas* Dv, *maišas* DRSK, RTN rašymo ir kt.). Matyt kliaidų: *døy'.kt'* = *dejgr'*, *mę̄d's* = *mę̄d'is*, *ųōks* = *ųōks* (p. 18, 19); šiauliškiai neturi formos *ž'un'ks'n'us* = *ž'unks'n'us*, tai yra Rytų Lietuvos žiungsnys (žr. dar LKŽ_{xx}, iš LD 67, GRV).

Sakoma, kad „bendrinės kalbos tvirtapradžių dvigarsių *i*, *u + l*, *m*, *n*, *r* pirmasis dėmuo yra trumpas, todėl jų priegaidė žymima graviu (‘), pvz.: *girtas*, *kürmis*, bet knygoje nebeliko vietų, kur taip sakoma: kauniškių, jurbarkiškių, žagariškių tik ilgi ar pusilgiai pirmieji sandai (tik užmirštas dvibalsis *üi*).

Ar vieno Alekso Girdenio kurti nauji tarmių pavadinimai, ar prof. Zigmui Zinkevičiui neteko prisdėti (p. 26)? Mokslo veikalose atidumas ir teisybė – būtini dalykai.

Pradedama skyrimi „Vakarų aukštaičiai“ (poskyriu „Kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai“). Įdomus įvadinis straipsnis apie tą šnektaus istoriją, prisimenamos Mažosios Lietuvos patarmės *striūkiai* ir *baltsermėgiai*. Prie kauniškių pridedama ir Jurbarko šnekta (apibendrinant

net neprisimenama, kad ten sakoma *mā.ta ~ māto, sā.k'e*, ir jie ypač skiriasi nuo kauniškių). Kažin ar Jurbarkas, kaip ir visa Prūsų Lietuva, ir zanavykai su Šakiais taria ir tarė *pí.rmas, dū.nda* (tai nepatvirtina ir Aldono Pupkio, ir Vilijos Sakalauskienės redaguoti *Zanavykų šnekto žodyno* tomui su dr. Rima Bacevičiūte priešakyje, ir daug kitų klausinėtų žmonių) (p. 40). Išklausius kompaktinio disko tekstus, aiškiau girdimas *i, u* plastelėjimas (apie Marijampolę, Prienus pailginama, bet daugiau ne), autorai patys spec. žemėlapiu (po p. 36) sako, kad trumpai tariama net Kybartuose, Pajevonyje, o čia kažkokia maišalyne: kas netiesą sako, ar Rima Bacevičiūtė, ar tas žemėlapis, ar Frydrichas Kuršaitis, Jonas Jablonskis, LKA. Tame žemėlapyje Eglinės, Vaiponios kaimai laikomi Punsko patarme, o iš tiesų yra Liubavo–Kalvarijos, atplėsti Tautų Sajungos su Prancūzijos pagalba. Didelė neteisybė, kad *mā.tu, mā.ti* sako JRB – tik *mā.ta, sā.k'e* ir pan. (todėl jie buvo priskirti šiaurės vakarų aukštaičiams, dabar permesti prie kauniškių).

Labai įdomus Katycių šnekto tekstas (ten autorius šnekėtasi 1964 metais iš Buikiškės kaimo prie Vainuto nuoėjus): ten sakė *bùva ~ bùvo, išvà.'re ~ išväré, sā.k'e ~ sáké, šē.ñ'd'ie šā.łta ~ šiañdien šaltà*, bet knygoje kitaip. Baltkójų (Šakių r.) tekste visi nekirčiuoti e išvirsta žemaitiškuoju *ę* (klausantis teksto, tai tik kiek daugeliau paprieškintas *e*, bet ne žem. *ę*), o *িr* yra *ିର*. emfazés atvejis (p. 51, 52). Garliavos tekste kliūva transponavimas: *aštuntaiš, devintaiš*; skaitvardžio *kà.turę'�େ.ଶିମ୍ସ* antrinis kirtis skiemenyje *-de-* palaikytas pagrindiniu (p. 51, 52) ir kt. Birštono tekste iš Žemaitkiemio k. negirdėta dvibalsio *ua ~ uo*, o ten Kederio ūkyje keli vyrai taip tarė, miestie moterys prie bažnyčios (net prof. Jono Kazlausko brolis šviesaus atminimo Kajetonas). Gal *ua* (p. 54) yra *uo*, o ne *va*? Kliūva *ିର୍ଗି* (bus *ିର୍ଗି* Garliavoje).

Šiauliškių šnekto taip pat pradedamos įvadeliu, žemėlapiu, jis tikrai vertingas ir įdomus (kliūva tik *mužiká.nc = muzikañtas* (Žagarė) ir visų šnekų *pasiž'ð.uk't' = pasiž'ðuk't', bég'k't' = bég'kt'*, o jau visai nekirčiuoti kiek papriešakėjė bus žem. *ę*, o *plàukai* kažin ar yra *plàukai* (p. 63), *plàkas ~ plëkas* (*l* sukietinta) (p. 65) ir kt.).

Tekstuose iš Žagarės apylinkių nepastebėta, kad tvirtagalié priegaidė nepailgina dvibalsio pirmojo sando – tai tik muzikinės priegaidės gaida *išein, šäugdava* ir kt. (apie tai buvo daug kalbėta tarmėtyrininkų). Labai netikėtas visuotinis trumpujų ilginimas *bü.va, ži.na* (daug kalbėta su šakyniškiais, to neteko girdėti, gal dabar jau sumišo), bet *pak'ila* ir *pakī'la* aiškiai skyrė ir skiria (Šakynoje ir Žagarėje pilna atėjūnų iš visur), tarė *šv'ěl'p', šv'ěl'p'in.*

Transponavimo abejonių irgi yra: *mušé.ika* (1), ne *mušeiką; tró.ba, ne trōbą; gī.lei* atitraukto kirčio nėra tokio, *ta.s (tas)* kažkoks netikėtumas, *tu·s* (kelmus) taip pat, *ü.žlips' lā.kstā.s* ar ne dalyvis *lākstās*, ne sangr. veiksmažodis, *tèmi* ne *tame*, o visai kita šaknis ir dar kitų nelygumų (pvz., *pàš'låuž' ~ pàšliaužia, ne pašliaužia* (p. 70) ir t. t. Rodos tokios pat formos, o tarimas vis kitas: *bā.ndo.s ganí't' ir bāndas nèz'u.ré.si* (p. 71). Nelauktas tolokai nuo žemaičių *tūos* transkribavimasis *tuōs*.

Krakių *duōs* paversta *dúos* (!!), *braj.gus mokeš'čei* – *brángūs mókesčiai, ū.lič'os – ūlyčios, rēj.skæ – réiškia* ir t. t. (p. 75).

Pietų aukštaičiai tai tikrieji dzūkai, jų plotas vis traukiiasi – tai slavėja, tai aukštaitėja rytiškai ar kaunietaiškai. Įvadas parengtas gerai, nebent taisytini *bé·kti = bēgtè, lañ.k'e = lañ.ł'e* (p. 77). Ir dar nesuprantama, kaip *z* balsis žemėlapyje nurodomas rytinę ribą turintis su Nemunu, o *ɔ̄škà ~ ožkà, kó·pa ~ kó·pø* tariama toli į rytus Varėnojė, Maceliuose, Valkiniūkuose, Paparčiuose, Ramaškonyse (p. 78), plg. žem. po p. 76 (tą balsį taria ir BRŠ, DRs, net vilniškių šnekto – kas tai per žaidimas).

Tekste visko pasitaiko: dr. Astos Leskauskaitės transkribuoti Papařčių, Macelių, Varėnōs tekstai visai taisyklingi (nebent *dař „dabar“* reikia kirčiuoti, *attrūktų* dvejų *t* neteko ten girdeti, *parvažiāv[o]* reikėtų transkribuoti, *ri.tō-i* = *ri.tó-i* (p. 92), *namōpi* = *namá-p'i* (p. 93), *pauó-k* = *pauž-k* (p. 93), *tī-če* = *tí-če*); Kučiūnų tekste kažin ar buvo *dúos* ~ *duōs* (p. 95), *dalí-kas* = *dalī-kas* (p. 95) ir kt. Bibliografijoje nemaža netiesa: A. Jonaitytės ir T. Sudnik straipsnis yra apie Apso (rytų aukštaičių) tarmę, ne apie pietų aukštaičius (p. 86).

Bene ilgiausias skyrius yra „Rytų aukštaičiai“ (p. 100–171). Čia didžiausia šnekta įvairovė, autoriams teko iš peties pasidarbuoti. Žemėlapis labai gerai parengtas, šnekta ribos aiškios ir gana tikslios (žem. po 100 p.). Įvadas irgi kruopščiai parengtas, abejotinai tiktais kirčiuojama *laukuōsna* = *laukūosna*, *dantýsan* = *dantýsan* (p. 105), nesuprantama, kaip priešakėjant priebalsiams *r*; *s* balsis *e* suprišakėja ir virsta *a*: *seserès* > *sasaràs* (?) (p. 105).

Kaimo pavadinimas Pastovių r. (Baltarusijos lietuvių vieta) yra *Juravas*, ne *Jūravas* (p. 113) (tikrinta); *nešiēs* = *nešies* (p. 115); bijome pripažinti būs. I. formą *běks* ~ *bēgs* (p. 115); tas pat ir *uždēs* (p. 115); *vilkas dzidzá.use(s)* yra prv. (buv. n.) ir segti kokį priebalsi *s* neturi reikšmės (p. 115); *žostī* labai retai kur kirčiuojama, geriau *žostī* „prabilti, prakalbēti“ (p. 130) ir kt. Dėl bibliografijos vėl nelaukta žinia: Laūksargių šnektais 9 km prie Tauragės nagrinėjimas kažin ar tiks net vaikams ieškoti rytių lietuvių tarmių ypatybių (p. 130).

Tekstuose *ma.mí·tæ.* transponuotina *momýté* (p. 136–137), *kōtas* (p. 137) = *kótas*; esą *smalē·kai* negi *smalékai* (p. 137); *namuōsna* = *namúosna*, *pir'k'ōsna* = *pirkiósna* (p. 138), *sviētas* = *svíetas* (p. 139), yra dainos žodžių kirčiavimo: *langā*, *kiaulēs* (p. 139), *žínta*, t. y. *žénto* (p. 139), *dù.ktæ*, t. y. *duktē*, *šū.ni(s)*, t. y. *šunis* (ten pat).

Taip pat ir svarbiame Baltmuižės (prie Daugpilio) tekste: *durní·s'te* = *durnýsté* (2), *nedó·ra.s* *ा.ki.s* = *nedó·ra.s* *ा.ki.s*; *kaimí.yka* ne *kaiminkà*, *apibù.ra.* = *apibù·ra.* ~ *apibúro*. Tas pat ir anykštėnų tekstuose: *bū.dava* = *bú·dava*; *liktarnè·la.s* = *liktarnélēs*; *išplē·ždava*. bent du kartu perrašyta *pléšdavo*? Forma *ustāvas* iš žadininkų šnektais ar tikra – taria *ustā·vas* (*ustā·vas*), Rk *ustō·vas* ~ *užstōvas* (p. 147); *suplá.iš'å.ji.* = *supléišéjé*; *aždun.cù* = *uždunsu* (po *n* priebalsis *s* dažnai pavirsta *c*) (p. 148).

Kupiškėnų tekstai labai įdomūs, bet irgi turima pastabų: *bagō·tas* = *bagó·tas*, *gèra* = *gerà*, *važūos* = *važiuōs*; *krikští·nɔ.s* = *krikštī·nɔ.s*, *jí* ~ *jý* (ne *ji*) (p. 157); *atž.gal'u ružku* = *atágalia rankà* (p. 159).

Širvintiškių *luñ'.kt'* = *luñ.kt'* kaip kokia vinis bate (p. 162); *viłko būta* = ...*búta*, *laukuōs(na)* = *laukūosna* (p. 163); *pakinj'kl'ū.kai* = *pak'injkl'ū.kai*; *mer'gī·tes*, *sukni·te*, *nabagi·č'u* ar ne priesaga *-ýtē* visur (p. 166); *rit"ōj* = *rit"ōj* (p. 166); *dirvō·na* (tik K taip yra rašęs) = *dirvž·na* (p. 170) ir t. t.

Tvirčiausiai iš dabar besilaikančių gyvenime panevėžiečių šnekta (jie yra man priekaištavę dėl žodžio *panevezžiškai*) įvadas ir tekstai yra vieni iš pavyzdingesnių, nebent *blögūs* taisytini *blögūs* (p. 180). Panevėžiečių *dúos* = *duōs* (bent tris kartus), *abžó·t'* = *ab'žó·t'*, *žuré·t'* = *ž'uré·t'* (p. 185); *é·dal's* = *ē·dal's* (p. 186); *d'í·k"s* = *d'í·k"s*, *bló·ga* = *blō·ga*, *apibé·ks* = *apibé·ks*, *á.ic'vars* yra *á.ic'vars* (?).

Žemaitelių vargutelių bėdos yra didesnės, įvade reikėjo bent *àv'ieč'è*, *kàmu.lí·s*, *sū·nòs* (p. 196) pataisyti. Afrikatų č, dž buvimo plotai čia néra tvarkingai aprašyti (p. 198). Ivardžiuotiniai būdvardžiai daug kur šiaurės ir varniškių šnektose yra *plat'ē·s'is*, *žàl'ē·sis*, ne *plačiàsis*, *žaliàsis* (p. 201). Visai Lietuvai žinomas žodis *balañdis*, ne vien žemaičiams (p. 203), *sodà* „neišiskirstęs kaimas“, ne šiaip koks (p. 203).

Žemėlapis yra lyg ir be priekaištų. Apie Šaukėnų žunsis ir kt. yra rašęs prof. Albertas Rosinas, Váiguvo tekstuose „Atlasui“ irgi yra tokią pavyzdžių.

Sakoma, kad skiriamas *i*, *u* nuo *ī*, *ū*, o rašoma *uoki.čū*· (visų yra -*i·t'is* | -*i·t'ē* – ko pietų šnektas išmeta? (p. 208). Būsimojo laiko metatonija neįvyksta tvirtapradės šaknies ar priesagos žodžiuose (*dīrbs*, *āugs*, *gvvénas*), o tvirtagale ir trumpa nekinta (p. 209). Ten pat nenurodomas dgs. naud. ir įn. galūnės -*ums* didelis plotas tik vieni Nemakščiai, o ne pusė kunigaikštystės su Jurbarku ir kitais kaimynais.

Iš *i* < ie didelio skyrimo atsirado *vyresnýjai* = *vir'es'n'íjai* ~ *vyresnýejai* (p. 210) ir toliau: *nuri·t'ieje* = *nurietyje*, vėl *v'i·resn'íjé* (!), *uoki.íti* (?) (p. 219); *sení·jé* iš Varnių (230 p.), *aní·jé* ~ *anýjai* (?), *didí·je* ~ *didýjai* (3 formos) (p. 231)!

Ivardžio forma ne *mūsų*, bet *mú·su* | *mú·su* | *mú·sa* ir kt. ~ *mūsų*, *mūso* ir kt. (p. 212). Netikėtos ir šios formos: *skerdí·nes* = *skerdýnës*; *gá.l'* ~ *gália*; *an'kš'čiá·u* = *anjkš'čiáu* | *ankščiáu* yra „labai anksti“ ir tas *ŋ* prieš kietajį *k*; *kā.ř.šts* = *ká.ršc* (p. 215–216); *jū·s'us* ~ *júsius* (visų žemaičių, kaip čia Nemakščiai išsisuko); *drū·c* = *drú·kc* (girdėta paties 1998 m.); *tuokí·s* visai negirdėta forma (p. 220); Šv yra *n'ëši*, *v'ëz*, ne *nëše*, *vëzë* (p. 224); *malù·i^(u)* jau *u^(u)* nebe-turi (p. 230); *plù·ga* = *plū·ga*, *ší·mta* *lí·tu* = ...*lí·tu* (p. 232); *vā·kū·* irgi nebéra *u^(u)* (p. 233), vėlai atsirado *l'u.^(u)b*, vėl yra KV transponavus *susišukuōs* (p. 233); kirčiuojamas net minkštinamasis ženklas *žiuburius* (p. 233) ir t. t.

Šiaurės žemaičių panašūs trūkumai: *më.ŋkës* = *më.ŋ'k'ës* (p. 238), bet *m'í.n'k'u* = *m'í.ŋ'k'u*, ten negirdėta sakant *tòp'ò*, tik *tòp'ò* ~ *tupù*, *tòpâ.m* ~ *túpam* ir t. t. (p. 242). Atsirado kitinės išvardžiuotiniai vaiduokliai *pilkéjai*, *geréjai*, *didéjai* iš *p'elké·jé* (*ei* + *je* · – ir *i* susiliejo), taigi yra *pilkéjai*, *geréjai*, *didéjai* (p. 242); taria *dâ.inas*, ne *dâ.inàs* (p. 248); *î·štû·r* ~ *îstûra*, ne *îstûri* (p. 248); klýkoliškiai sako *mô.n* *šâ.lt palë.ka*, ne *šâlt^(a)* (p. 249); Tirkšlių *skam̊ba* įtartinas, o *toupi·të* ar *taupýti*, *paguódžia* (p. 251) ar tikrai latvistas E. Trumpa taip suvokė? Sedój *i·baž-nî·čë* (!) *varâ·*, *dë.rpsⁱ* = *d'í.rpsi*, *ië·ms* = *ii·ms* (p. 252), negi Telšių *šuoks*, *síesâ·s* (p. 252), *ožô.us* (p. 253) bus moksle *šóks*, *séšas*, *užuōs*; *jauné·jé*, tik vieni *jaunéjai*, *jaunâ·s's* = *já.unâ·s's*, *vësþos* = *vísùs* (p. 253), *ont rî·to* = *ant rýtu* (p. 254), *tròpènèl^(b)s* = *trupineliùs*, ne *trupinéliùs* (p. 254), *véinoķ'uos* = *vienokiōs*, ne *vienókios* (p. 253).

Kretingiškių labai įdomiuose tekstuose lyg ir neįtikinami tokie dalykai: *è(š)~šérdë.i* ~ *is̊ šírdie* = *is̊ šírdiē* (p. 263), *dôusës* ~ *duósis* = *dúosis* (p. 264), ten pat *n"ories* esąs norės, *síedëis* iš tiesų yra *séðës(is)*, ne *séðës* ar *séðédama* (p. 265); *on tōu kâ.řtë* = *an tâ kárčia* (ne *an tâ kárčę*), *li.ŋgōus* = *lingúos*, ne *linguōs* (p. 265). Pryšmañčių punkte *devintaš* yra 2 kirč., o padarytas 4 (p. 265), *áudrūos* nejmanoma forma – *â.udras* (vns. kilm.), jog neverstinias *juk* (p. 265). Plungiškių dažniau yra *ë.zis*, ne *ëži·s* (p. 266), *lúos* verčiamas *lōs* (p. 266); *ženùotumë* *mū·sa* *gi.vë.nim^a* = *žinótumi* *mūso* *gyvénimą*, ne *žinótumei* *mūsą* (?) *gyvénimą* (p. 267), *i.dúomé·* = *jdõmiae* (p. 267) ir *padírbs*, ne *padírb*, ne *beprötiš*, bet *béprötiš* = *béprotiš* (p. 267).

Endriejavo punkte (Judrénu apyl., Lelénų k.) ryškiausiai parodyti žemaičių dzūkai. Iš pradžių „moderninėsis“ kalbovas: *papâ.sakuos'q* (trad. *papàsakuosq*), *ve'l·nes* (trad. *v'él'n'c'*), *vâ·ka.rs* (trad. *vákâ.rs*) ir kt., bet *ešé·t^(u)* transponuoti *išeitū* negalima (p. 268), *ë·tò* ~ *etìu*, ne *etìu*, *pâkâ.l'n^e* = *pâkalnê/je*, ne *pakałnëje* (ten pat) ir kt.

Vakarų žemaičių (donininkų) skyrius tai jau sujauktų šnekų pavyzdys. Jų istoriją gali parodysti ir W. Fenzlau knyga apie Klaipėdos krašto pavardžių vokietinių, ir tautosakos užrašai (nepastebėta net pasitaikančio dūnininkavimo – tai rodo *u.din'ë* Sausgalviuose *ūdinéti* < *uodinéti* (p. 284). Didžiai gerb. J. Užpurvio šnektą tik iš atsiminimų su pataisyta morfologija

(1958 m. autorius yra gyvenęs 3 savaites jo brolio šeimoje, tai jo sesers ir brolio kalba daug senoviškesnė ir sistemingesnė). *Ūsai* ten yra *ō·znā· ~ uōznai*, ne *ūzna* (p. 275), *aūštrinis* (*āuštrēnīs*) ne *āuštrinis*. Žinoma, Palangos šnekta yra šiaurės vakarų žemaičių (trečias Lietuvos geografijos sumaišymas, žr. p. 276). Ir Degučiai yra vad. dūnininkų kraštas, ne klapipėdiškiai. *Doutu*, *invali.dō.m^(a)*, *vā·ikā·* yra ne tos šnekto: *dō·tō*, *invalēdoma*, *vā·kō·*, dgs. loc. *šē·ō·s* *m'ētō·s* sukurta transkribuotojo ar kieno.

Labai puikaus dizaino knyga, iđėta daug darbo, vilčių, bet trūko dėmesio detalėms, transponavimas didžiai atsilikęs, daug ir netiesos. Darbo vadovė sociologė kalbininkė betarmė vilnietė doc. dr. Laima Grumadienė per daugelį darbų ir dėl tarmių tyrimo mažos praktikos, matyt, neigalėjo sudarytojoms bent kiek padėti. Mokslo reikalams naudodamiesi būkime su ta knyga kiek atsargoki.

Vytautas Antanas Vitkauskas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

Gauta 2005 06 09

ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNAS II, L–R

TEKSTO AUTORËS: RIMA BACEVIČIUTË, GIEDRË ČEPAITIENË, VILIIA

SAKALAUSKIENË, JANINA ŠVAMBARYTË, KLEMENTINA VOSYLYTË

REDAKTORËS: VILIIA SAKALAUSKIENË (VYRIAUSIOJI RED.), KLEMENTINA VOSYLYTË.

Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, 595 p., ISBN 5-420-01550-1 (2 tomas), ISBN 5-420-01506-6 (bendras).

Jau turime ir antrajį *Zanavykų šnekto žodyno* tomą, kur sudėti raidėmis *L–R* prasidedantys žodžiai. Šis visuotinio (išsamiojo) tipo tarminis žodynas pateikia visą bendrinės kalbos pagrindo šnekto pajėgą užfiksuoti ir iš LKŽ išrašytą nenugirstą per ekspedicijas leksiką; vartojama supaprastinta fonetinė transkripcija (gaila, kad nėra neįtempojo balsio ɔ, priebalsiu ȳ, ȳ', x). Labai gerai, kad atsisakyta grožinės literatūros kûrėjų sakinių ir žodžių (nes buvo teikta net iš to krašto rašytojų naujadarų ir iš kitur prisigraibytų žodžių – tai nėra tarminių žodynų objektas).

Žodynas teikia tikrai daug patikimos ir visai naujos tarmių medžiagos, gyvos ir labai vaizdingos liaudiškos kalbos pavyzdžių, kuriuos, be abejo, savo darbuose vartos ir aiškins daugelis lietuvių kalbos ir ypač jos šnekų tyrinėtojų. Žodynas svarbus dar ir šiandienos istoriniu laiku, kai paveldėtos visas šnekų kalbinės sistemos yra stipriai veikiamos bk ir jos paveikios priemonių, ypač radijo, televizijos, administracijos ir politikos veiksnių. Tai itin matyti sūduvių krašte, kur naujuvių gaudomasi su pasimėgavimu, slengas su visokiais skoliniais, vertalaistaij ir skamba vietinių Jono Jablonskio žemės žmonių lūpose! Jų čia siiek tiek pateikta, gal tik reikėjo išpėti žodyno vartotojus apie tokį žodžių ir formų naujumą. Tai valdininkijos „ināšas“ į mūsų kalbos visą fondą: *māsiniai* ŠK „masiškai“ (p. 130); *pramatýti* (reikšme *numatyti*) (p. 135); frazeol. *val̄dymo māzgas* „smegenys“ (p. 139); [moteris] *apsivē·dus* (p. 157); *mišiūginis* „kvailys“ (iš žydų gyvenimo) (p. 201); *motininė* [kiaulé] „vedeklė“ (p. 216); *pamūšti blātą* „priliisti,